РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, доцента
Кулик Марини Йосипівни
на дисертаційне дослідження Рубаненко Наталії Юріївни
на тему «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження.

Системний характер воєнних злочинів у поєднанні з високою інтенсивністю бойових дій та обмеженими можливостями національної правоохоронної системи став серйозним викликом для міжнародного правопорядку та органів юстиції, про що свідчать офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора України. Зокрема, у 2022 році повідомлення про підозру у вчиненні воєнних злочинів було вручено у 135 кримінальних провадженнях, із яких 34% (47) скеровано до суду з обвинувальним актом, а судовим вироком завершилися лише 7 справ. У 2023 році цей показник становив 88 проваджень, з яких 42% (37) було направлено до суду, а вироки ухвалено у 40 справах. У 2024 році з 64 кримінальних проваджень повідомлення про підозру вручено у 72% справ (46), при цьому у 41 з них ухвалено судові вироки (1 – в очному порядку, 40 – in absentia).

Наведені дані вказують на нагальну потребу у дослідженні криміналістичних підходів щодо документування воєнних злочинів. Власне сам процес розслідування подібних правопорушень є надзвичайно складним і виснажливим, він вимагає від органів досудового розслідування, прокуратури, суддів, експертних установ та інших профільних фахівців об'єднання ресурсів і зусиль для подолання правових, геополітичних й інформаційних викликів. Розслідування воєнних злочинів характеризується значною специфікою, зумовленою особливістю місця вчинення злочинів, великою кількістю потерпілих, свідків та епізодів злочинної діяльності, необхідністю документування наслідків бойових дій, руйнувань, масових поховань, слідів вибухів, пожеж, застосування зброї та боєприпасів. У таких умовах саме тактичне забезпечення дозволяє реалізувати належну організацію й проведення слідчих (розшукових) дій, у структурі яких окремого значення набуває допит.

Теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження сформовано з урахуванням публікацій вітчизняних науковців, зокрема таких як: А. Антощук, А. Бандурка, О. Батюк, В. Бахин, О. Бондаренко, С. Бочарова, В. Весельський, В. Гончаренко, В. Журавель, Е. Землянська, А. Іщенко, К. Антонов, Ю. Комаринська, В. Коновалова, О. Костюченко, В. Кузьмічов, Є. Лук'янчиков, Т. Маліков, В. Марчак, О. Мельник, М. Михеєнко, О. Мотлях, В. Нор, М. Погорецький, М. Салтевский, О. Сачко, С. Стахівський, В. Тертишник, В. Тищенко, В. Уваров, Л. Удалова, Р. Холод, М. Цимбал, К. Чаплинський, С. Чернявський, Ю. Чорноус, О. Чучкало, В. Шепітько, В. Шибіко, В. Юсупов та ін. Разом із тим дослідниця констатує недостатню розробленість проблем допиту під час розслідування воєнних злочинів. Наукові дискусії у цій сфері

переважно носять фрагментарний характер, що окреслює необхідність комплексного дослідження організаційно-тактичних особливостей проведення допитів у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, з урахуванням специфіки предмета їх доказування, особи допитуваного, характеру відомостей, що підлягають встановленню, особливостей комунікативної взаємодії, а також положень міжнародного законодавства, що регулюють матеріальні, процесуальні, організаційні та практичні аспекти доказування воєнних злочинів. Це й визначає своєчасність обраного напряму, а також його теоретичну та практичну цінність.

Крім того, затребуваність теми наукової праці підтверджується тим, що її підготовка здійснювалася в межах Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт академії на 2024 рік і повністю узгоджується з науковим профілем кафедри. Робота є складовою основних напрямків наукових досліджень щодо вдосконалення діяльності органів, що входять у структуру МВС України у частині щодо забезпечення національної безпеки і оборони країни. Тематика дослідження узгоджується з пріоритетними напрямами розвитку правової науки та відповідає цілям сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023).

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що актуальність дисертаційного дослідження Н. Ю. Рубаненко «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів» не викликає сумнівів. Обрана тема є своєчасною, відповідає нагальним суспільним потребам і державним пріоритетам, має вагоме теоретичне та практичне значення. Отримані результати можуть стати надійним підґрунтям для практичного вдосконалення методики розслідування воєнних злочинів та підвищення ефективності проведення слідчих (розшукових) дій.

Тема дисертації Н. Ю. Рубаненко затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 31 жовтня 2023 року (протокол № 22) та уточнена рішенням цієї ж Вченої ради від 29 травня 2026 року (протокол № 10).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наталія Юріївна Рубаненко у дисертаційному дослідженні продемонструвала високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати наукові джерела, нормативно-правові акти, правозастосовну практику, коректно дискутувати з іншими представниками наукової спільноти, обґрунтовано відстоювати власну наукову позицію, узагальнювати науково та практично значущі висновки.

Викладені в роботі наукові положення та висновки є аргументованими, обґрунтованими та переконливими. Про достатній рівень достовірності проведеного дослідження значною мірою свідчить опрацювання здобувачкою

істотного обсягу фахової літератури: робота містить список із 256 використаних наукових, нормативних та правозастосовних джерел. Вагомість роботи підсилює емпірична база, на яку спирається дисертант. Зокрема, *емпіричну базу* дослідження становлять результати анкетування 75 респондентів з числа слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України та органів безпеки (м. Києва, Київської, Харківської, Дніпропетровської, Луганської областей); дані статистичної звітності Офісу Генерального прокурора та статистичні дані судової практики за 2022-2024 рр.; матеріали аналізу судової практики національних судів та практики міжнародного кримінального судочинства (Міжнародного військового трибуналу «Нюрнберзького трибуналу» – IMT, Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії – ICTY, Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди – ICTR, Міжнародного кримінального суду – ICC) (стор. 20).

Достовірність, повноту та об'єктивність отриманих результатів забезпечило й релевантне використання дисертанткою як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Зокрема, *аналіз, синтез та системно-структурний методи* застосовувалися для вивчення та аналізу наукової літератури і побудови системи понять та взаємозв'язків. *Формально-юридичний (догматичний) метод* для аналізу нормативно-правових актів та судової практики національних судів і міжнародних трибуналів. *Історико-правовий метод* для дослідження сучасного стану наукових розробок проблем допиту, а також історичних аспектів розвитку інституту міжнародного кримінального судочинства. *Порівняльно-правовий (компаративістський) метод* для порівняння міжнародного та національного законодавства, а також аналізу практики міжнародних кримінальних судів. *Системний метод* для аналізу практики ICC, ICTY та врахування її у національному судочинстві. *Методи наукового моделювання, абстрагування, узагальнення, класифікації, диференціації та систематизації* для формування понять, визначень і класифікацій. *Діалектичний метод* для пізнання закономірностей правового регулювання допиту та їх взаємозв'язку з організацією і тактикою його проведення. *Функціональний метод* для дослідження ролі і функцій допиту у процесі розслідування воєнних злочинів. *Соціологічний метод* для аналізу і проведення опитування уповноважених працівників органів досудового розслідування. Статистичний метод застосовано для збору, систематизації та аналізу кількісних показників судових рішень у справах про воєнні злочини. *Метод індукції, дедукції та узагальнення* для формування висновків на підставі отриманих результатів (стор. 19-20).

Комплексне застосування зазначених методів дало можливість дисертантці здійснити повне, об'єктивне і всебічне наукове дослідження організації та тактики допиту під час розслідування воєнних злочинів. Таким чином, можна стверджувати про те, що наукові положення і висновки, сформульовані в дисертації, є належним чином обґрунтованими, достовірними та спрямованими на удосконалення криміналістичних підходів щодо документування аналізованих кримінальних правопорушень.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація Н. Ю. Рубаненко є одним із перших в Україні монографічних досліджень організаційних і тактичних особливостей проведення допиту під час розслідування воєнних злочинів. У дисертації сформульовано та обґрунтовано сукупність наукових положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності органів розслідування під час організації і тактики допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини.

Ціла низка результатів і висновків, які з них слідують, були отримані **вперше** і мають високий ступінь наукової новизни. До найважливіших положень, слід віднести такі:

– розроблено організаційні засади підготовки до допиту під час розслідування воєнних злочинів, що ґрунтуються на виокремленні та змістовному наповненні аналітичного, тактично-психологічного та процесуально-організаційного етапів; визначено залежність підготовки від обсягу і характеру наявної інформації, що передбачає оцінювання об'єктивних даних кримінального правопорушення, аналіз суб'єктивних обставин, пов'язаних з особою допитуваного, планування тактичної моделі допиту, формування системи запитань та визначення доцільності залучення інших осіб; систематизовано процесуальні, криміналістичні, психологічні, соціальні, політичні, інформаційні та морально-етичні чинники формування тактичної лінії допиту з урахуванням психоемоційного стану допитуваного, ступеня його обізнаності, можливого зовнішнього впливу та специфіки бойової обстановки.

– розкрито особливості комунікативної взаємодії під час допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини з урахуванням психологічних, культурно-етнічних та тактичних чинників; визначено вимоги до комунікативної компетентності слідчого та запропоновано комплекс тактичних прийомів встановлення, розвитку і підтримання психологічно комфортної та процесуально ефективної взаємодії з допитуваними через емпатію, поступове входження в комунікацію, нейтралізацію комунікативних бар'єрів, використання інформаційного резонансу та врахування культурно-етнічних особливостей допитуваного;

– визначено та розкрито організаційно-тактичні помилки, що допускаються під час допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, зокрема порушення принципу нейтральності, недостатнє врахування психоемоційного стану та культурних особливостей допитуваних осіб, використання шаблонних і навідних запитань, неналежне планування допиту, ігнорування міжнародних стандартів розслідування воєнних злочинів тощо; обґрунтовано напрямки їх запобігання шляхом комплексного поєднання процесуальних, криміналістичних, психологічних та етичних засад проведення допиту (стор. 21-22).

Удосконалено: поняття та сутність допиту під час розслідування воєнних злочинів як процесуально регламентовану, цілеспрямовану, пізнавально-

комунікативну діяльність, спрямовану на отримання, перевірку та оцінку доказової інформації і реконструкцію обставин минулої події на основі її когнітивного відображення у свідомості допитуваної особи, з урахуванням процесуальної, пізнавальної, комунікативної та логічної природи допиту; функціональне призначення допиту та особливості його реалізації під час розслідування воєнних злочинів; тактичні прийоми допиту потерпілих, свідків та підозрюваних під час розслідування воєнних злочинів з урахуванням різноманітних критеріїв; тактичні особливості допиту військовополонених як специфічної категорії підозрюваних (стор. 22).

Дістали подальший розвиток: визначення стану наукової розробленості проблем допиту у кримінальних провадженнях та окреслення основних напрямків їх сучасного дослідження шляхом систематизації наукових підходів до його процесуальних, організаційно-тактичних, комунікативних, психологічних аспектів; обґрунтування перспектив комплексного дослідження допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини з урахуванням специфіки предмету доказування, особи допитуваного, характеру доказової інформації, комунікативної взаємодії тощо; характеристика правових засад розслідування воєнних злочинів в Україні та особливості їх нормативного регулювання шляхом систематизації міжнародно-правових і національно-нормативних положень щодо поняття, ознак, елементного складу, класифікації та конкретизації взаємозв'язку міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права та національного кримінального законодавства, що визначають правову характеристику воєнних злочинів і зумовлюють специфіку їх розслідування та ін. (стор. 23).

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та відображено у п'ятнадцяти наукових публікаціях, серед яких шість статей – у фахових виданнях, включених МОН України до журналів категорії «Б» за спеціальністю «Право».

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані і узагальнені в дисертаційному дослідженні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: *науково-дослідній діяльності* – для подальшого криміналістичного вирішення проблемних питань розслідування воєнних злочинів (акт Національної академії внутрішніх справ від 6 липня 2026 р. № 112-нд); *освітньому процесі* – під час підготовки здобувачів у закладах вищої освіти за спеціальністю «Право» та «Правоохоронна діяльність» у межах викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування воєнних злочинів», а також під час розроблення навчально-методичних матеріалів і проведення занять з дисциплін кримінально-правового циклу (акт Національної академії внутрішніх справ від 6 липня 2026 р. № 111-оп) (стор. 23-24).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Дисертаційна робота Наталії Юріївни Рубаненко викладена українською мовою на 261 сторінці. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Вона структурована і складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (256 найменувань) та 5-х додатків.

Мета дослідження окреслена дисертантом максимально чітко і влучно та полягає у: розробленні теоретичних положень і науково обґрунтованих рекомендацій щодо організації і тактики допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини. Логічним продовженням обраної мети стало точне формулювання та послідовне вирішення завдань дисертаційної праці.

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, формулюються об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, визначаються теоретико-методологічні основи й емпірична база, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, форми апробації та структура дисертаційної роботи (стор. 16- 25).

У **першому розділі** авторкою послідовно висвітлено питання формування теоретико-методичних та прикладних засад криміналістичного учення про допит. У результаті проведеного аналізу з'ясовано, що в кримінально-процесуальному вимірі допит розглядається через призму досудового й судового розгляду із урахуванням процесуальної форми, складу учасників, системи слідчих дій та засобів доказування. З позицій криміналістики допит вивчено як складну пізнавальну діяльність слідчого, спрямовану на здобуття доказової й орієнтуючої інформації. Водночас у межах юридичної психології акцент зроблено на закономірностях формування та відтворення свідчень, особливостях пам'яті, емоційному стані допитуваного й специфіці встановлення контактної взаємодії. Відтак, резюмує здобувачка, синергія цих наукових напрямів дозволяє криміналістиці формувати дієві практичні прийоми й методи розслідування, адаптовані до конкретних слідчих ситуацій та специфіки суб'єктів кримінального провадження.

Узагальнюючи стан наукової розробленості проблематики допиту авторка на підставі власних емпіричних досліджень виокремлює чинники, які потребують додаткового дослідження та безпосередньо впливають на якість доказування під час розслідування воєнних злочинів, зокрема а) відсутність або ж неможливість забезпечити допит окремих учасників кримінального провадження (100% респондентів); б) формальний і недостатньо змістовний підхід до підготовки (організації) та тактики проведення допитів (86% респондентів); в) недостатній рівень комунікативних умінь і навичок (здібностей), необхідних для проведення допитів (84% респондентів); г) несприятливий психологічний стан допитуваної особи (89% респондентів); г) проведення допитів підозрюваних, свідків і потерпілого через значний проміжок часу після виявлення злочину (83% респондентів).

На думку Наталії Юріївни специфіку міжнародних злочинів визначає сукупність наступних ознак: а) їх зміст у національному законодавстві

реалізований під впливом міжнародного права, яке детально їх характеризує; б) їх вчинення є підставою для здійснення міжнародного кримінального правосуддя; в) кримінальне переслідування осіб, винних у їх вчиненні, здійснюється за принципом універсальної юрисдикції через відповідні національні та/або міжнародні механізми.

Варто погодитися з тезою дисертантки про те, що визначальною ознакою воєнних злочинів є їхній контекстуальний зв'язок із збройним конфліктом та суттєвий деструктивний вплив на його учасників, а також на осіб і майно, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права. Це зумовлено грубим порушенням вимог щодо: а) гуманного ставлення до осіб, які перебувають під його захистом; б) неналежного розмежування воєнних цілей; в) здійснення атак, які не виправдовують спричинені втрати та є надмірними; г) вибірковості об'єкту атаки та застосування заборонених засобів і методів ведення війни. Воєнні злочини охоплюють широкий спектр суспільно небезпечних діянь. У цьому контексті їх пропонується класифікувати за: а) видом збройного конфлікту у межах якого вони вчинені; б) місцем вчинення; в) протиправною спрямованістю суб'єкта посягання; г) способом вчинення; г) характером і масштабами наслідків; д) суб'єктом вчинення; е) формою співучасті; є) метою і мотивами вчинення.

Авторкою відмічено особливий характер розслідування воєнних злочинів, який залежать від елементного складу відповідного виду порушення і його правової характеристики, що відображає: а) наявність збройного конфлікту як обов'язкової умови їх вчинення; б) соціально-правовий статус суб'єкта правопорушення та його місце в системі воєнно-політичного устрою; в) індивідуально-правові особливості інших учасників злочинної події; г) характер об'єкта злочинного посягання; ґ) спосіб реалізації злочинних дій; д) суспільно небезпечні наслідки та їх характер; е) причинно-наслідковий зв'язок між протиправною діяльністю і злочинними наслідками; є) мета і мотиви, які сприяли протиправній поведінці.

Встановлено, що специфіка допиту під час розслідування воєнних злочинів обумовлюється конкретними обставинами щодо порушення міжнародного гуманітарного права; процесуальним статусом допитуваного; його соціальними, віковими, психологічними, професійними, культурними та іншими особистісними характеристиками; місцем, часом і умовами проведення; конкретною слідчою ситуацією, яка формується під впливом об'єктивних і суб'єктивних обставин, що характеризують елементний склад воєнних злочинів тощо.

У другому розділі визначено обставини, що підлягають встановленню під час допиту у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, які диференційовано на дві групи: перша стосується відомостей щодо події, друга – щодо причетності особи. Докази причетності створюють підґрунтя для доказування причинно-наслідкового зв'язку між вчиненим діянням і військово-політичними структурами, залученими до збройного конфлікту. До них віднесено обставини щодо: початку, тривалості, поширеності й виду збройного конфлікту; способу вчинення злочину та його зв'язку з конфліктом;

характеристики потерпілої сторони й об'єктів злочинного посягання, що перебувають під спеціальним захистом; а також обсягу та характеру суспільно небезпечних наслідків.

Слід підтримати позицію дослідниці про те, що специфіка організаційної підготовки до допиту під час розслідування воєнних злочинів охоплює три послідовні етапи: аналітичний, тактико-психологічний та процесуально-організаційний. Установлено, що ефективність реалізації зазначених етапів значною мірою залежить від обсягу й характеру наявної у слідчого інформації, яка дозволяє оцінити об'єктивні дані, проаналізувати суб'єктивні обставини та спланувати оптимальну тактику проведення допиту.

Дисертанткою з'ясовано, що тактична лінія слідчого формується під впливом процесуальних, криміналістичних, психологічних, соціальних, політичних, інформаційних, морально-етичних чинників. Їх зміст визначається позицією допитуваної особи, її психоемоційним станом, ступенем обізнаності про обставини вчиненого злочину, наявністю або відсутністю зовнішнього впливу тощо.

Розкрито особливості комунікативної взаємодії під час допиту, які значною мірою залежать від комунікативної компетентності слідчого. Тактичні прийоми проведення допитів розглянуто в межах тактичних методів встановлення психологічного контакту, до яких віднесено: емпатичне залучення; поступове входження в комунікацію; застосування нейтральних засобів налагодження комунікативної взаємодії; нейтралізацію психологічних бар'єрів комунікації; застосування інформаційного резонансу; врахування культурно-етнічних особливостей; підтримання рівноваги між гуманністю і процесуальною дисципліною.

Третій розділ дисертаційного дослідження присвячений висвітленню та систематизації тактичних прийомів допиту учасників кримінального провадження щодо воєнних злочинів, особливості вибору та застосування яких зумовлені процесуальним статусом, віковими та психологічними характеристиками допитуваних осіб із числа потерпілих, свідків, малолітніх і неповнолітніх, підозрюваних, а також військовополонених.

Здобувачкою визначено організаційно-тактичні помилки, що допускаються під час допиту у кримінальних провадженнях про воєнні злочини. До останніх віднесено: порушення принципу нейтральності; ігнорування емоційного та психологічного стану; використання шаблонних або навідних запитань; відсутність чіткого плану; ігнорування культурного та мовного контексту; ігнорування міжнародних настанов щодо стандартів розслідування воєнних злочинів; недостатнє або формальне врахування цифрових доказів; формальний підхід до документування процесу допиту і недостатній рівень його деталізації.

Доведено, що зазначені недоліки свідчать про необхідність системного вдосконалення тактики допиту як одного з основних засобів формування доказової бази у кримінальному провадженні. Реалізація цього підходу можлива лише за умови комплексного поєднання процесуальних вимог національного й міжнародного законодавства, криміналістичних рекомендацій

щодо організації та тактики проведення допиту, психологічних закономірностей сприйняття, відтворення й повідомлення інформації відповідними учасниками кримінального провадження, а також етичних стандартів і професійної підготовки слідчих.

Викладене вище є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Наталії Юріївни Рубаненко на тему «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів» як самостійного наукового дослідження актуальної, важливої для науки та практики проблеми.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

З аналізу змісту тексту дисертації рецензентом вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності у повному обсязі, що підтверджується наступним: у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей дисертаційне дослідження містить посилання на відповідні джерела інформації. Авторкою дотримано вимоги норм законодавства про авторське право. Таким чином, у рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертаційного дослідження.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно акцентувати увагу на дискусійних питаннях, які на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. На стор. 49 звертає на себе увагу твердження дисертантки про те, що чинне процесуальне законодавство не розмежовує порядок поводження із підозрюваними військовополоненими залежно від характеру та виду вчиненого ними суспільно небезпечного діяння. Зауважимо, що з огляду на конституційний принцип рівності перед законом, базові процесуальні права та порядок поводження з підозрюваними мають загальний характер для будь-якого кримінального провадження. У зв'язку із цим під час захисту просимо здобувачку уточнити суть вжитої категорії «порядок поводження», а також пояснити, які саме процесуальні особливості здійснення кримінального провадження щодо військовополоненого необхідно запровадити залежно від характеру та виду вчиненого ним суспільно небезпечного діяння.

2. У межах підрозділу 1.1. «Стан наукової розробленості проблеми допиту» (стор. 38-39, 45) авторка здійснює огляд пропозицій науковців щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання порядку проведення допиту. Зокрема, здобувачка звертає увагу на низку положень, які стосуються залучення гіпнолога, допиту цивільного позивача й цивільного відповідача, проведення перехресного допиту на стадії досудового розслідування, використання поліграфа тощо. У зв'язку з викладеним цікавить бачення здобувачки стосовно доцільності зазначених змін до КПК України та того, чи спроможні вони підвищити ефективність проведення допиту у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів.

3. На с. 180–181 авторка слушно акцентує увагу на обов'язковому залученні кваліфікованого та неупередженого перекладача під час допиту військовополонених, які не володіють мовою судочинства. Здобувачка

обґрунтовано наголошує на потребі належної процесуальної фіксації відомостей про перекладача, а також доцільності залучення фахівців із знанням військово-спеціальної термінології для забезпечення точності показань та дотримання процесуальних прав допитуваних. Водночас згідно абз. 2 ч. 12 ст. 615 КПК України за наявності обставин, що унеможливлюють участь перекладача у кримінальному провадженні, дізнавач, слідчий, прокурор має право особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий. У світлі зазначеного цікавить бачення Наталії Юріївни щодо того, наскільки здійснення перекладу безпосередньо слідчим відповідає вимогам неупередженості та чи не створює це ризиків викривлення військово-спеціальної термінології і визнання отриманих доказів недопустимими.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі криміналістики.

ВИСНОВОК

Дисертація на тему «Організація та тактика допиту під час розслідування воєнних злочинів», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», є завершеним оригінальним дослідженням, що в повній мірі відповідає вимогам, що встановлюються Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями), наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами та доповненнями) і Порядком присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями), а її авторка Наталія Юріївна Рубаненко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право» за результатами публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент **Марина КУЛИК**

ДЛЯ ДОВІДОК
ПРОВІД. ФАХІВЕЦЬ
ВРПС ВКЗ
ЧЕВЧУК